

ALEV LYTLE CROUTIER

Harem

LUMEA
DIN SPATELE
VĂLULUI

Traducere din limba engleză
Claudia Roxana Olteanu

CORINT
ISTORIE

Prefață

Pe aceste flori-femei, femei-flori, el le preferă oricăror altora și își petrece nopțile în serele unde le ascunde ca într-un harem.

Guy De Maupassant, *Un cas de divorce* (1886)

M-am născut într-un *konak* („casă veche”), care fusese odinioară haremul unui pașă. În anii copilăriei mele, trăiau acolo, împreună cu noi, servitori și odalisce¹. Am crescut în Turcia, ascultând povești și cântece care ar fi putut să provină din *O mie și una de nopți*. Oamenii din jurul meu vorbeau adesea în

șoaptă despre haremuri; bunica mea și sora ei crescuseră într-unul. De atunci încolo, am început să-mi dau seama că acelea nu erau doar niște povești ca oricare altele. Însă pentru copilul care am fost nu erau nimic mai mult decât niște simple basme, pentru că altele nu știam.

Bunica din partea tatălui, Zehra, a fost prima persoană de la care am auzit cuvântul *harem* și prima care mi-a pomenit vreodată despre viața dintr-unul. Era fiica unui bogat fabricant de praf de pușcă din Macedonia și, așa cum cerea tradiția înainte de secolul al XX-lea, ea și sora sa fuseseră crescute într-un harem, adică într-o zonă separată a casei unde femeile trăiau izolate, căci singurii bărbați pe care îi întâlneau erau rudele lor apropiate. În rarele ocazii în care ieșeau din harem, ele erau întotdeauna acoperite bine de voaluri. Câteodată se încropeau chiar tuneluri din voal, care duceau de la casă până la trăsura, astfel încât să poată ieși fără să fie văzute din stradă. Căsătoriile lor erau întotdeauna aranjate de familie. Niciuna nu-și vedea soțul până în ziua nunții, apoi se mutau în casa acestuia, ca să locuiască împreună cu soacra și cu alte femei, rude ale soțului.

Bunica mea s-a căsătorit cu bunicul pe când avea paisprezece ani. El avea patruzeci și era prietenul cel mai bun al tatălui său. Ea era o fată simplă, needucată. El, un cărturar respectat. Zece ani mai târziu devenea văduvă. Împreună cu una dintre surorile sale, s-a mutat în haremul cumnatului ei; iar acolo cele două surori și-au crescut împreună copiii, ca o singură familie.

Amenințate de războaiele balcanice, cele două au lăsat totul în urmă, în Macedonia, inclusiv pe părinții lor, și au fugit în Anatolia. Au căutat un refugiu și l-au găsit la Istanbul, în 1906. Ele se numărau printre ultimele femei care trăiseră în harem, căci în 1909, odată cu detronarea lui Abdülhamid (Abdul-Hamid)², haremurile au fost desființate și scoase în afara legii.

Nu îmi amintesc prea multe lucruri despre casa din Izmir (Smirna) unde m-am născut. Era orientată spre mare, și avea un *hamam* (o „cameră de baie”) unde veneau să se spele foarte multe femei. O stâncă uriașă de granit,

Zehra Barutçu,
bunica mea,
prin 1901.

aflată în spatele casei, o izola de restul lumii. Se spunea că înaintea noastră locuiseră acolo un pașă, cele două soții ale sale și alte femei. Când eram copil, mă jucam adesea gătindu-mă cu rochiile din alte vremuri pe care acele femei le lăsaseră în urma lor.

În 1950 ne-am mutat, împreună cu părinții și cu bunica mea, într-o casă cu mai multe apartamente din Ankara, unde locuiau mai multe rude de-ale noastre. Noi eram o familie mare — doi unchi, trei mătuși, bunica și sora ei, mulți veri și niște odalisce pe care le promisem cadou de la un unchi mai în vârstă, Faik Pașa, și care se aflau în posesia familiei noastre. Unchiul le găsisse

Meryem, sora bunicii mele, împreună cu soțul său, Faik Pașa, și cu fiicele lor (de la stânga la dreapta): Muazzez, Mukaddes și Ayhan. Faik Pașa a dăruit familiei mele niște orfane pentru a sluji ca odalisce (servitoare care, la origini, slujeau în harem; denumirea s-a păstrat însă și pentru cele care deserveau femeile unei case).

Sadri și Yümniye Aksoy, tatăl și mama mea, în costume turcești, 1942.

într-o grotă, după ce părinții le fuseseră uciși într-o confruntare care avusese loc la granița cu Iranul. Palatele otomane nu mai existau, dar nevoia de a trăi ca într-o mare familie nu dispăruse, așa că apartamente cu mai multe camere grupate în aceeași clădire erau ocupate de familii numeroase.

Când femeile se adunau laolaltă, surorile mai în vârstă spuneau povești, contrazicându-se când venea vorba de detalii sau evenimente, punându-se, câteodată, arareori, de acord în anumite chestiuni. Participam cu toții la aceste ceremonialuri, la aceste ritualuri dispărute, pe care surorile le aduseseră cu ele, reminiscențe din vremea când trăiseră în haremuri. Așa am învățat cum să facem mixturi pentru îndepărtarea părului nedorit, cum să pregătim o cafea bună, să împărțim săracilor măruntaiele oii sacrificate, să descântăm și „să facem de deochi”, ca să ne apărăm. Așa a început contactul meu cu viața din harem care era acceptată ca o parte a existenței obișnuite.

Când aveam optsprezece ani, am părăsit Turcia și am plecat să locuiesc în Statele Unite. În 1978, cincisprezece ani mai târziu, m-am întors la Istanbul să-mi vizitez familia și să-mi amintesc de locurile natale. M-am întors, aducând cu mine un bagaj special: privirea expatriatului și cunoștințele mele de istoria artei, precum și retorica feminismului. Așa că nu e de mirare că am fost fascinată de apartamentele din haremul Palatului Topkapî, care fuseseră de puțină vreme deschise publicului pentru vizitare — Marele Serai³, sau Sublima Poartă, așa cum este numit în Occident. El aparținuse sultanilor din dinastia otomană, care își ținuseră ascunse aici femeile, de prin 1540 și până prin 1900 — patru sute de ani de viață și de cultură. Tot ce a rămas de pe urma miilor de femei care au trăit în aceste camere, într-o izolare și un lux extraordinare, sunt numai budoarele lor goale, băile lor pline de ecouri și nenumărate taine de nepătruns.

Vizita făcută la haremul din Palatul Topkapî a început să mă obsedeze. Mă urmărea mereu gândul că treptele de azi fuseseră atinse de atâția pași

Stânga sus:

Nesime și Sevim,
verii mei.

Dreapta sus:

Mătușile mele,
Muazzez și
Mukaddes
(îmbrăcată
în uniformă
militară din
timpul Primului
Război Mondial).
Deoarece la
începutul secolului
al XX-lea nu
era considerat
cuvios ca
o femeie să se
fotografieze alături
de un bărbat, unele
pozau alături
de alte femei
îmbrăcate în haine
bărbătești.

Jos: Mătușa

Ayhan cu fiul ei,
Genghiz. Ayhan
era frumoasa
familiei: o admira
chiar și Kemal
Atatürk, primul
mare reformator și,
apoi, președinte al
Turciei.

ușori, că pe aleile de astăzi răsunase foșnetul delicat al veșmintelor de demult. Zidurile păreau să șoptească secrete care voiau să se facă auzite. Podelele de marmură ale băilor păreau să mai păstreze încă peste secole ecoul apei care cursese acolo. Evident, locul acesta ascundea cu mult mai multe decât senzualitatea pe care o presupune noțiunea de harem și tot ceea ce auzisem despre el pe când eram copil. Mi se părea că pătrunsesem într-o realitate unică și extraordinară — un cocon feminin aflat în plină evoluție. Începeau să apară tot felul de întrebări. Ce se întâmplase aici în toți acei ani? Cine fuseseră acele femei? Ce făcuseră ele zi de zi?

Am început să caut cu seriozitate documente despre harem — cărți, scrisori, jurnale de călătorie, picturi, fotografii — care să mă ajute să refac o imagine cât mai apropiată de realitate a acelei lumi ascunse sub vâl. Ceea ce am găsit nu erau decât niște crâmpoie — descrieri romanțate ale haremului imperial făcute de călători, scriitori și diplomați occidentali, câteva scrisori și poeme scrise chiar de femeile din harem și scoase ca prin contrabandă afară din palat, precum și studiile plictisitoare ale unor istorici care fuseseră preocupați în primul rând de viața regală și de mașinațiile politice de la palat, nu de nenumăratele femei fără nume care trăiseră în harem.

În același timp, mi-am dat seama că trebuie să-mi cercetez mai amănunțit istoria propriei familii. Când mi-am exprimat dorința de a afla totul despre haremurile despre care nu se scrisese nimic important până atunci, multe dintre rudele mele m-au susținut. Tot ele m-au ajutat să-mi amintesc anumite lucruri. Mi-au arătat cărți și scrisori stranii. Mi-au povestit întâmplări neînsemnate, lucruri care se întâmplaseră cu mult timp în urmă, ca să scriu despre ele.

Izolarea fizică și spirituală a femeilor, precum și poligamia, am descoperit, nu fuseseră specifice Turciei. Haremurile au existat, în decursul istoriei, în toată lumea asiatică, fiind cunoscute sub diferite nume, cum ar fi *pardah* („perdea, draperie”), în India, sau *enderun* ori *zenana* în Persia. În China, Orașul Interzis din Pekin avea și el femei claustrate și eunuci care să le protejeze și să le supravegheze. Dar cel mai mare și complex harem a fost, fără îndoială, Marele Serai. Ceea ce se întâmpla acolo a ajuns să fie considerat emblematic pentru toate haremurile.

Numai în Serai erau femei cu miile, femei care trăiau și mureau fără ca nimeni altcineva să știe de existența lor. Am sperat ca, punând cap la cap toate crâmpoiele pe care le adunasem de-a lungul vremii, să descopăr acea lume misterioasă, frumoasă și incredibil de represivă, ascunsă timp de multe secole în spatele vâului. Ce ne vor spune oare aceste femei, despre ele și despre noi înșine?

